

УДК 378.14+371.31

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ І МЕТОДІВ ФОРМУВАННЯ ЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Сікалюк А.І., к. пед. н.,
доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування
Чернігівський національний технологічний університет

У статті розглянуто зміст, форми та методи формування етичних цінностей у студентів технічних спеціальностей на заняттях з іноземної мови. Проведено перевірку ефективності змістового наповнення форм і методів формування етичних цінностей особистості студента. Проаналізовано результати констатувального та формувального етапів експерименту. Доведено ефективність впровадження в навчально-виховний процес запропонованих форм та методів формування етичних цінностей на заняттях з іноземної мови.

Ключові слова: етичні цінності, форми та методи, інженерно-технічна діяльність, майбутній інженер, професійна діяльність, заняття з іноземної мови.

В статье рассмотрены содержание, формы и методы формирования этических ценностей у студентов технических специальностей на занятиях по иностранному языку. Проведена проверка эффективности содержательного наполнения форм и методов формирования этических ценностей личности студента. Проанализированы результаты констатирующего и формирующего этапов эксперимента. Доказана эффективность внедрения в учебно-воспитательный процесс предложенных форм и методов формирования этических ценностей на занятиях по иностранному языку.

Ключевые слова: этические ценности, формы и методы, инженерно-техническая деятельность, будущий инженер, профессиональная деятельность, занятие по иностранному языку.

Sikaliuk A.I. EFFECTIVENESS OF IMPLEMENTATION OF CONTENT, FORMS AND METHODS OF ETHICAL VALUES' FORMATION AT TECHNICAL SPECIALTIES STUDENTS IN FOREIGN LANGUAGE CLASSES

The content, forms and methods of the formation of ethical values for students of technical specialties in foreign language classes have been considered in the article. The effectiveness of the content filling of forms and methods of formation of ethical values of a student's personality has been checked. The results of the ascertaining and forming stages of the experiment have been analyzed. The effectiveness of implementation, in the educational process of the proposed forms and methods for the formation of ethical values in foreign language classes, has been proved.

Key words: ethical values, forms and methods, engineering and technical activity, future engineer, professional activity, foreign language class.

Постановка проблеми. У період активного соціально-економічного розвитку суспільства значну увагу необхідно приділити формуванню соціальної особистості, здатної в будь-якій сфері діяльності, зокрема в інженерно-технічній, дотримуватись певних норм і принципів міжособистісних стосунків та корпоративної взаємодії [3].

Етичний аспект як складова частина професійної діяльності є однією з важливих характеристик майбутнього інженера, а нині суб'єкта вищої школи. Соціально-етична сфера має структурований характер і включає різні за значущістю феномени соціальної нормативності поведінки студентів [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні положення з питань теорії діяльності та її ролі у розвитку особистості розглядаються в працях Н.В. Басалаєвої, О.О. Гладковської, В.І. Дзюби та ін. Наукові положення про етичні та соці-

альні цінності є предметом дослідження науковців Т.Г. Аболіної, В.П. Беспалько, Т.Г. Гринвальд та ін. Питанню формування соціальних і етичних цінностей у процесі професійної підготовки особистості приділяли увагу в своїх працях В.І. Дзюба, Л. Кольберг, Р. Петерс та ін.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування ефективності впровадження в навчально-виховний процес на заняттях з іноземної мови запропонованого змісту, форм та методів формування етичних цінностей у студентів технічних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Варто зазначити, що у студентів простежується певне суперечливе ставлення до їхньої власної етичної сфери та до того, які орієнтири в оцінці соціально-етичної сфери студентської молоді їм властиві (між тим, «яким я є», і тим, «як я вважаю»). З одного боку, студенти здебільшого

визначають наявність у себе таких позитивних етичних якостей, як відповідальність, толерантність, прагнення до самовиховання. Вони не визнають у категоричній формі таких поведінкових характеристик, як марнославство, категоричність, цинічність [9]. Водночас при характеристиці студентської молоді загалом цими ж студентами називаються серед негативних якостей і такі характеристики поведінки інших: нетерпимість, несправедливість вчинків, відсутність доброзичливості, зневага до інших [6].

Незаперечним є факт, що майбутні фахівці технічно-інженерної сфери створюють позитивну атмосферу, перетворюють соціальні відносини в особисту взаємодію, а соціально-етичні властивості орієнтують студентів технічних спеціальностей на співвіднесення цілей їх діяльності з тенденціями розвитку суспільства, громади [8].

Виходячи з даних міркувань, було проведено перевірку ефективності змістового наповнення форм і методів формування етичних цінностей особистості студента на заняттях з іноземної мови. Розрахунок необхідної вибірки в обох групах засвідчив їх достатність.

Одержані результати експерименту та теоретичні висновки дають змогу визначити наявність кількох рівнів сформованості соціально-етичних цінностей (високий, достатній, середній, низький), які були діагностовані до початку та після проведення формувального експерименту.

Для діагностики чотирьох рівнів сформованості соціально-етичних цінностей після формувального експерименту були використані методики, ідентичні до констатувального етапу: тест Д. Леонт'єва на виявлення смисложиттєвих орієнтацій; методика М. Рокича «Ціннісні орієнтації»; методика «Інтерв'ю з самим собою» за Л. Поповим; анкета на визначення загальнолюдських цінностей за Н. Борбич; авторська анкета на виявлення позиції студента-інженера щодо майбутньої професії; методика Т. Елерса на визначення цілеспрямованості; анкета на усвідомлення студентами відповідальності за дії та вчинки за Н. Борбич; тест О. Єршова на особистісну орієнтацію у взаємовідносинах; методика оцінки стилю управління за Я. Подоляком; методика на прояв толерантності за В. Бойком, тестування та ін. Варто зауважити, що вищезазначені методики використовувалися в англomовному перекладі.

Як свідчить вибір зазначених методик і їх змістова спрямованість, вони дали змогу на вихідному етапі експериментальної роботи з'ясувати реальну ситуацію щодо обізнаності майбутніми інженерами змісту й

особливостей етичних цінностей і соціально-етичної поведінки як складової частини їх майбутньої діяльності.

Зокрема, самооцінка здійснювалась студентами шляхом визначення та «присвоєння» певних соціально-етичних цінностей, запропонованих нами і які вони шляхом самоаналізу вибудували за рейтингом під час пілотного дослідження. Самокритичність студентів, особливо на констатувальному етапі експерименту, вплинула на остаточні показники тесту, у зв'язку з цим між результатами оцінки та самооцінки було виявлено незначну різницю в еталонах відповідей: за тестом першого рівня до групи А (загальнолюдські етичні цінності) належить 5 позицій; до групи Б (соціально-етичні цінності) – також 5 позицій, причому перша й третя позиції (дружба та справедливість) в обох групах збігаються. Зазначені цінності, як якості будь-якого індивіда, поступово підтверджуються у відповідях за тестами другого та третього рівня. Серед таких можна назвати «повагу», «цілеспрямованість», «справедливість», «взаємодію». Варто зазначити, що в кількісному вираженні зазначені цінності за тестами відрізняються, що, безумовно, диктує вибір відповідних форм роботи, в яких може доволі переконливо розкриватися зміст означених понять.

У процесі формувального експерименту ми використовували названі студентами домінуючі форми: дискусію про певну проблему, обговорення ситуації. Тематика їх пропонується як викладачами, так і студентами.

На заняттях з іноземної мови на різних курсах технічних спеціальностей ми поступово розширювали тематику як для дискусій («Морально-етичні вимоги до сучасного інженера», «Професійна етика: мода чи необхідність?»), так і для педагогічних ситуацій («Створення успіху», «Три спірних рішення», «Нетерпимість до колеги»). Аналіз змін, які відбулися в учасників експерименту, дали змогу підтвердити усвідомлений вибір і оцінку студентами етичних цінностей, необхідних у практичній діяльності інженера. Початковий показник вибору студентами Е і К груп етичних цінностей зафіксував найбільшу кількість вибору у 24 студентів (10,21%) Е групи та у 27 студентів (12,11%) К групи, яких ми віднесли до високого рівня; до достатнього рівня належать 68 студентів (28,94%) Е групи та 72 студенти (32,29%) К групи; до середнього рівня в Е групі – 76 студентів (32,34%) і 63 студенти (28,25%) в К групі; до низького рівня – 67 студентів (28,51%) Е групи й 61 студент (27,35%) К групи.

Певну корекцію щодо кількісного та якісного рівня готовності студентів виконувати соціально-етичні завдання в практичній діяльності було внесено після використання певних методів. Аналіз результатів засвідчує однорідність рівнів у Е та К групах, тому відмінність у результатах після формульованого експерименту можна вважати посиленням ефективного впливу вибраних нами методів і форм соціально-виховної роботи.

У результаті інтеграції в навчальний виховний процес інтерактивних методів із метою стимулювання процесу формування етичних цінностей (ділова гра «Якості, що необхідні сучасному інженеру», проблемно-рольова гра «Атестація», соціально-рольова гра «Новий проект»; вправи «Як ми розуміємо співрозмовника?»; творчі завдання «Розробіть структуру феномена фахівця інженерного профілю», «Напишіть твір-роздум на тему: «Я і моя професія» тощо) у студентів (учасників експерименту) низький рівень виявлено в Е групі лише у 18 осіб (7,66%), в К групі – у 45 осіб (20,18%); середній рівень продемонстрували, відповідно, 56 (23,83%) і 66 (29,6%) студентів; на достатньому рівні виявилося в Е групі 96 (40,86%) та, відповідно, в К групі 83 (37,22%) студента і на високому рівні – в Е групі 65 студентів (27,66%) і в К групі 29 студентів (13%). Одержані результати підтверджують доцільність використання інтерактивних методів у навчальному процесі вищої школи.

Незважаючи на складність виміру якісних змін сформованості соціально-етичних цінностей особистості, наступні методи дали змогу виявити наявність особистісних якостей, важливих і необхідних для їх прояву в практичній діяльності майбутнього інженера. Це стосується, зокрема, ставлення студентів до етичних цінностей, які проявляються в різних видах діяльності.

Аналіз відповідей виявив, що 162 студенти (68,94%) Е групи на першу позицію поставили таку цінність-якість, як «взаємодія», яка проявляється та має бути, на їхню думку, закладена в зміст навчання й виховання та в методи, спрямовані на формування етичних цінностей. Визначені види діяльності (навчальна, спільна робота, соціально значуща діяльність, культурно-творча й професійно-орієнтована) та типи орієнтації (взаємодія з людьми спільної діяльності, представниками різних сфер, професійно орієнтована взаємодія, відсутність орієнтації на взаємодію) потребували пошуку таких форм навчання, які б сприяли активізації формування такої цінності-якості, як «взаємодія».

Запропоноване нами змістове наповнення й методи навчання сприяли зміцненню деяких показників сформованості етичних цінностей, які зазначили учасники експерименту. Зокрема, найбільшим позитивом виявилось те, що жоден студент з Е групи не заперечив сам факт необхідної стабільної їхньої орієнтації на соціально-етичні цінності (на вихідному етапі таких було 151 особа – 64,26%), причому помітно змінилися й ті види діяльності, які, на їхню думку, і потребували, і сприяли формуванню соціально-етичних цінностей.

Так, на констатувальному етапі найбільша кількість студентів Е групи відзначала навчальну (162 особи – 68,94%) і культуротворчу діяльність (139 осіб – 59,15%), а після формульованого експерименту на першу позицію студенти поставили соціально значущу діяльність (166 осіб – 70,64%). При цьому змінилося також і ставлення студентів Е групи до їхньої орієнтації на соціально-етичні цінності в навчальній діяльності (з 162 осіб – 68,94% до 101 особи – 42,98%), але збільшилася позитивна динаміка у відповідях стосовно спільної роботи (з 86 осіб – 36,6% до 101 особи – 42,98%) і професійно-орієнтованої діяльності (з 60 осіб – 25,53% до 82 осіб – 34,89%).

Особливо важливою складовою частиною нашої дослідно-експериментальної роботи було обґрунтування методів формування у студентів соціально-етичних цінностей, зокрема, включення їх у самостійну творчу діяльність під час реалізації проектів («Соціально-етичні цінності сучасного інженера», «Соціальна відповідальність головного інженера»), рольових технологій («Звертання до колеги», «Непросте рішення», «Впевнені, невпевнені та агресивні рішення») та розв'язання ситуативних варіантів, а також у процесі стимулювання соціально значущих мотивів означеної діяльності та надання їй соціально-виховної спрямованості («Цінності сучасної молоді», «Успіх окрилює», «Підвищення зарплати», «Турботливий, цілеспрямований, але...», «Три спірних рішення»).

При цьому варто зазначити, що допомогтися якісних змін вибраних студентами соціально-етичних цінностей (цілеспрямованість, соціальна відповідальність, взаємодія (співпраця), справедливість, толерантність (повага)) стало метою експериментальної роботи.

Приведене дослідження дало змогу обґрунтувати зазначені вище показники, які характеризують сформованість етичних цінностей студентів:

– розуміння суті означених п'яти понять, які визначено як складники соціально-етичних цінностей;

– усвідомлення взаємозв'язку соціально-етичних цінностей із реальними явищами, діями та поведінкою особистості;

– уміння виконувати практичну професійну діяльність на засадах соціально-етичних цінностей і використовувати їх як інструмент реалізації цілей у співвідношенні з соціально-етичними цінностями;

– проявляти знання, норми й стиль етичної поведінки в різних ситуаціях.

Висновки з проведеного дослідження. Результати формульованого експерименту дозволили підтвердити прогнозовану ефективність впровадження змісту, форм і методів у навчально-виховну діяльність студентів, яка виявилась важливою педагогічною умовою формування соціально-етичних цінностей студентів технічних спеціальностей у вищому навчальному закладі. Констатовано, що означена умова реалізується завдяки визначенню етапів роботи щодо формування соціально-етичних цінностей, окресленню логіки педагогічного впливу на формування соціально-етичних цінностей та розкриттю компонентів педагогічного процесу формування етичних цінностей у майбутніх фахівців інженерно-технічної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Басалаева Н.В. Становление ценностно-смыслового отношения к будущей профессии у студентов. Сибирский педагогический журнал. 2010. № 11. С. 113–119.
2. Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения. М.: Педагогика, 1995. 336 с.
3. Гладковська О.О. Соціальне становлення молоді в умовах сучасного соціуму. Гілея : науковий вісник. 2010. Вип. 39. С. 249–257.
4. Гринвальд О.Н. Формирование социально-этической компетентности будущих специалистов в воспитательно-образовательном процессе вуза: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Кемерово, 2011. 201 с.
5. Дзюба В.І. Соціально-педагогічні основи формування гуманістично-ціннісних орієнтацій студентської молоді: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. К., 1994. 205 с.
6. Етичні норми і цінності: проблема обґрунтування / Аболіна Т.Г., Єрмоленко А.М., Кисельова О.О., Малахов В.А. К.: Стилос, 1997. 243 с.
7. Kohlberg L. Essays on Moral Development. The Psychology of Moral Development. San Francisco: Harper and Row, 1984. 464 p.
8. Peters R.S. Education and Values. New York: Sloan, 2009. 229 p.
9. Witkowski S. Treningowe metody podnoszenia umiejętności kadry kierownicze. Trening psychologiczny jako metoda optymalizacji i zdolności działania. Red. Cenin. Prace Psychologiczne XX. Wrocław, 1990. S. 21–28.